ALEXANDRU DÂRUL

Institutul de Filologie
(Chişinău)

VERBELE NONACȚIONALE ŞI ROLUL LOR ÎN ORGANIZAREA STRUCTURII SEMANTICE A ENUNȚULUI

Abstract

The definition of the verb in traditional grammar as a class of words through which actions are expressed does not cover a significant number of lexical units which are non-action (they do not denote actions). They are mainly used as predicates or parts of them, playing a very important role in organizing semantic structure of the sentence. In this article the author emphasizes the idea that there should be found a way through which this ides could be represented in the definition of the verb.

În lucrările de lingvistică se subliniază, de obicei, că la temelia structurii limbii se află, în esență, principiul combinării, aceasta având la bază determinarea, fapt reflectat în însuşi modul de organizare structurală a vocabularului, în cadrul căruia se disting, pe de o parte, cuvinte prin care sunt numite obiecte (/lucruri), în sens larg, şi, pe de alta, cuvinte prin care sunt notate caracteristici ale obiectelor. Vorba e că, după cum relatează Mihail Nikitin, esențele lumii reflectate de conştiință se împart în două categorii ce se determină una prin alta. Obiectul (/lucrul) este ceea ce are semne (caracteristici). Semnele sunt ceea ce identifică sau deosebesc lucrurile (Никитин, p. 21). Aceasta a făcut ca determinantele, în funcție de sensul determinatelor, să-şi poată schimba înțelesul, ajungând a fi polisemantice, şi să devină dependente de sensul elementelor determinate, cărora li se subordonează. Astfel numai datorită îmbinării cu anumite substantive adjectivul *rău* îşi actualizează multiplele sale înțelesuri. A se compara: *om rău* (brutal, neomenos, crâncen, crud); *deprinderi rele* (neconformate cu regulile de comportare în societate, sălbatice, neîndurătoare); *trai rău* (anevoios, greu, mizerabil); *viață rea* (apăsătoare, chinuită, grea); *câine rău* (feroce, sălbatic, fioros, neîmblânzit); *tutun rău* (prost, de calitate inferioară); *vreme rea* nepotrivită cu aşteptările, nefavorabilă); *impresie rea* (defavorabilă, neplăcută, urâtă); *caracteristică* (*/caracterizare*) *rea* (defăimătoare, calomnioasă); *veste rea* (neplăcută, tristă, îngrozitoare); *duhoare rea* (dezgustătoare, neplăcută, scârboasă); *pronunțare rea* (defectuoasă, greşită, incorectă); *drum rău* (desfundat, impracticabil) etc.

După cum s-a relatat în mai multe rânduri, caracteristicile fiind de natură diversă, respectiv, sunt reprezentate de cuvinte ce țin de diferite clase categoriale; acestea coincid într-un fel cu astfel de părți de vorbire ca: adjective ([cireşe] *coapte*, [sarmale] *gustoase*, [vecin] *hain*); numerale (*câțiva* [soldați], *treizeci şi doi* [de bobi], *a doua* [casă], [câştig] *întreit*); adjective pronominale ([cărțile] *tale*, *acest* [elev], *fiecare* [cetățean], *tot* [omul]); verbe ([moşneagul care] *dormitează*, [fasolele care] *fierb*, [musca ce] *zboară*, [copilul care] *plânge*).

Printre clasele de cuvinte determinate un loc special ocupă cuvintele ce țin, conform gramaticii tradiționale, de partea de vorbire numită adverb. Acestea, nefiind

BDD-A6883 © 2011 Academia de Ştiințe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:09:24 UTC)

legate nemijlocit de numele prin care sunt numite obiectele, modulează (termen introdus de filozoful Constantin Noica), într-un fel sau altul, o caracteristică, în esenţă dinamică, reprezentată prin verb.

Cât despre clasa categorială de cuvinte prin care este reprezentată entitatea conţinutală „substanţialitate" (în gramatica tradiţională ele formează, în esenţă, clasa substantivelor), acestea deşi întrunesc unităţile lexicale care, pentru actualizare, au nevoie de determinante, totuşi prin semantica lor, pe lângă proprietatea de a nota un obiect, mai dispun şi de o informaţie suplimentară. Vorba e că unităţile lexicale care pentru actualizare apelează la determinante, totuşi prin semantica lor indicând obiecte, le „particularizează" într-un fel. Şi aceasta datorită faptului că unităţile lexicale, şi în primul rând substantivele, în sensul său noţional, se prezintă drept elemente componente al unei microparadigme lexico-semantice, al cărei înţeles este determinat de opoziţiile dintre componentele paradigmatice respective. De exemplu, prin substantivul *lăcătuş* nu numai că se indică asupra unei persoane, dar, în acelaşi timp, se notează că e vorba de un individ „care face sau repară lacăte, broaşte, chei etc. sau care efectuează operaţii de ajustare, de asamblare etc. a pieselor mecanice" (DEX). Şi aceasta în opoziţie cu alte substantive prin care se denumesc profesii: *lemnar*, *dogar*, *pădurar*, *fierar*, *şofer*, *croitor* etc., etc. Sau, de exemplu, prin substantivul *nepot*, pe lângă noţiunea de persoană, mai indică şi „poziţia" acesteia în relaţiile de familie, „în raport cu bunicii săi ori cu unchii şi mătuşele sale", „în opoziţie cu denumirile bunic, tată, mătuşă, unchi" (DEX). Prin substantivul *locotenent*, de rând cu indicarea persoanei, se notează în acelaşi timp că ea (persoana în cauză) poartă „grad de ofiţer, superior sublocotenentului şi inferior locotenentului-major" (DEX) în opoziţie cu denumirile altor grade militare: căpitan, colonel, maior, sergent, general, caporal, fruntaş etc.).

De fapt determinantele sunt aplicate substantivului pentru a deosebi între ele obiecte de acelaşi fel. De exemplu, prin adjectivul *stăruitor* din îmbinarea *elev stăruitor* se individualizează o fiinţă umană de semenii săi (alţi elevi), şi nu de alte feluri de obiecte (de ex., *casă*, *stâlp*, *plop*, *car* etc.). Prin aceasta se stabileşte o anumită dependenţă dintre unităţile lexicale determinante şi cele determinate, primele fiind subordonate celor de a doua.

De altfel utilizarea perseverentă a caracteristicii pe lângă numele substantival, când acesta are sens de fiinţă (om/ persoană/ individ etc.), face ca actualizatorul (caracteristica) să-şi asume şi semnificaţia de obiect (de ex.: *copil bolnav → bolnavul*; *femeia vecină → vecina*; *bărbatul lăcătuş → lăcătuşul*; *omul cântăreţ →cântăreţul*; *persoana notar → notarul*; *omul pădurar → pădurarul* etc.). Bineînţeles, că noile substantive formate prin conversie, la rândul lor, îşi pot alătura determinative, diferenţiind între ele obiecte odată diferenţiate de acum (a se compara: *lăcătuş turmentat – lăcătuş calificat – lăcătuş delicat*; *cântăreţ renumit – cântăreţ cunoscut – cântăreţ popular* etc.). Nu se îmbină nemijlocit cu substantivele cuvintele ce fac parte din clasa categorială cunoscută în gramatica tradiţională ca parte de vorbire numită adverb. Cuvintele aparţinând acestei clase determină din mai multe puncte de vedere caracteristicile substantivului, în fond adjectivele de tot felul şi mai cu seamă verbele prin mijlocirea cărora face, într-un fel, legătură cu denotatul sugerat de substantiv. De exemplu, adverbul *repede* din enunţul *Băiatul merge repede* nu este legat nemijlocit cu substantivul *băiatul* şi numai prin intermediul verbului *merge*,

BDD-A6883 © 2011 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:09:24 UTC)

care este un determinant direct al lui, se sesizează că băiatul se caracterizează prin agilitate (/iuțeală), în mişcarea sa rectilinie.

Verbul, după cum s-a subliniat în mai multe rânduri, se dovedeşte a fi un element foarte important al unităților comunicative. Şi aceasta pentru că din perspectiva sintaxei semantice al cărui obiectiv este, studierea aspectului conținutal al unităților sintactice şi, în primul rând, al configurației referențiale a structurilor semantice (Никитин, p. 119), verbul se prezintă drept un component indispensabil (nelipsit) în constituirea unităților predicative – temelia (baza) enunțului. Am putea afirma chiar că o formă finită a verbului echivalează cu un enunț, întrucât pe lângă semnificația de caracteristică dinamică în ea se conține şi sensul de realizator al acțiunii. Vorba e că, după cum relatează Ch. Bally, procesul (fenomenul, acțiunea, starea, calitatea) nu poate fi închipuit în afara substanței care serveşte drept amplasament al lui. Acest amplasament al procesului se şi prezintă, de fapt, drept subiect: nu ne putem închipui mişcarea, gălăgia, culoarea, viața, moartea, suferința etc. fără de subiect (Балли, p. 138).

De altfel, prin aceasta s-ar explica faptul că în paradigma conjugării, în unele limbi, se omit pronumele personale (de ex., în latină). Mai mult, putem chiar forma texte întregi, constând doar din forme finite ale verbului. De exemplu; *Inserează*. *Mă culc*. *Mă vârcolesc*. *Adorm*, *visez*. *Tresar*. *Mă trezesc*. *Mă ridic*. *Mă spăl*. *Mănânc*. *Fug*. *Sosesc*. *Deschid*. *Aud*. *„Ai întârziat”*. Din acest şir de verbe ne putem da uşor seama că actorul acțiunilor, stărilor numite de formele verbale respective, cu excepția a două, este acelaşi individ – vorbitorul (persoana I) şi numai la două realizatorii sunt alții: primul (*înserează*) este un verb impersonal şi ultimul – colocutorul (*ai întârziat*). Despre importanța verbului în constituirea enunțului vorbeşte şi faptul că formele verbale înşirate *supra*, fiind completate şi extinse prin noi elemente lexicale, se transformă în enunțuri, uneori destul de dezvoltate. A se compara cu cele de mai sus: *Vara înserează destul de târziu*. *Odată cu înserarea mă culc şi eu*. *Din cauza căldurii mult timp mă vârcolesc*. *Undeva pe la miezul nopții adorm*. etc. Este vorba de reprezentarea diverselor situații sau stări de lucru, care se obțin, după cum s-a menționat, prin construcții predicative în componența cărora omniprezent este verbul.

Fiind un determinant, verbul, totodată, conține codificat în înțelesul lui reşoul valențial de argumente pe care le poate avea în potență. Aceasta se poate sesiza în orice formă a verbului, simțindu-se mai pronunțat (/proeminent) la verbele polivalente. De exemplu, *a dărui* (*cine*, *ce*, *cui*); *a se răsplăti* (*cine*, *cu cine*, *pentru ce*); *a transporta* (*cine*, *ce / pe cine*, *de unde*, *încotro*, *cu ce*) etc.

Faptul că, după cum s-a relatat, prin înțelesul său semantic verbul predetermină reşoul valențial de argumente, acesta (verbul) este considerat în literatura lingvistică contemporană drept element central al sintaxei. După cum susține Galina Zolotova, în teoriile gramaticale s-a profilat tendința de a deduce structura propoziției din capacitatea combinatorică a verbului, din proprietatea lui valențială. (Золотова, p. 156). Deşi în pornirea aceasta, după cum menționează autoarea, nu se ține cont în destulă măsură de diferențierea tipurilor de verbe, de distincția semantică dintre ele (ibidem).

Deşi în definițiile verbului în gramatica tradițională este omniprezentă aserțiunea că prin verb se exprimă acțiune, identificarea obținându-se prin întrebarea *ce face?*, la clasa dată sunt trecute şi cuvinte prin care nu se exprimă niciun fel de acțiune, cu toate că sub

BDD-A6883 © 2011 Academia de Ştiințe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:09:24 UTC)

aspect formal acestea se comportă la fel ca şi verbele acţionale (verbe ce exprimă acţiuni). În parte, cuvintele de tipul *a fi*, *a avea*, *a conţine*, *a sta*, *a se afla*, *a trăi*, *a considera*, *a locui*, *a exista* şi a. figurează în gramatică printre verbe cu toate că nu exprimă acţiuni. În parte, verbele din enunţurile: *Vecinul are trei capre*. *Câinele acesta este rău*. *Teza conţine cinci capitole* nu răspund la întrebarea *ce face?* În legătură cu aceasta V. Vinogradov, referindu-se la funcţia copulativă a verbului *быть* 'a fi' din limba rusă relata că „copula *быть* nu este verb, deşi are forme verbale" (Виноградов, p. 475). Alte feluri de copule în limba rusă (tip: *стать*, *становиться* 'a deveni', *делаться* 'a se face' ş.a.), în opinia autorului citat, prezintă de fapt un tip hibrid de cuvinte care cumulează (/îmbină) funcţia de verb cu acea de copulă (Ibidem). Unitatea lexicală lipsită de semnificaţia „procesualitate" este situată de Galina Zolotova la polul marginal în sistemul verbului (крайний полюс в глагольной систематике) (Золотова, p. 156).

Despre specificul verbului copulativ mărturiseşte şi faptul că în unele limbi, în structurile cu predicat nominal, la prezent indicativ, copula, de regulă, lipseşte (de exemplu: rus. *Вася студент* 'Vasile este student'. *Сосед богат* 'Vecinul e bogat'*****). Copula este, însă, obligatorie la alte timpuri şi moduri (cf.: *Вася был* [/*будет* / *был бы*] *студентом*. *Сосед был* [/*будет* / *был бы*] *богатым*). Printre altele, omiterea copulei la prezent indicativ din componenţa predicatului l-a îndemnat pe M. Nikitin să încerce a pune pe picior de egalitate propoziţiile nominale (/nominative) şi îmbinările (/grupurile) de cuvinte (A se vedea: Никитин, p. 120).

Prin verbele cu semnificaţie de existenţă, printre care *a fi* urmează a fi menţionat în primul rând, se exprimă situaţii (stări de lucru) legate de latura referenţială a propoziţiei, deşi în privinţa aceasta părerile diferă. În parte, sprijinindu-se pe postulatul despre înţelesul cognitiv al celor mai simple unităţi sintactice, ţinându-se cont de rolul verbului predicativ în această unitate, M. Nikitin afirmă că ar fi vorba aici de un rezultat al activităţii mintal-verbale a explicaţiei (результат речемыслительного действия экспликации) legate de atribuire prin verb a diverselor proprietăţi şi raporturi în conformitate cu modelele propoziţionale date (Ibidem).

Drept esenţă obiectuală (/de obiect) a denotatului unităţilor sintactice, al cărui sens real lingvişţii încearcă să-l redea prin interpretarea în sens larg a noţiunilor-termeni: „situaţie", „fapt [/fenomen]", „stare de lucruri", în opinia lui M. Nikitin, trebuie considerată existenţa/ fiinţa (în sensul filozofic al lucrurilor şi al semnelor (/proprietăţilor) acestora, în modurile concrete de manifestare a lor. Anume ea (existenţa) trebuie considerată baza ontologică a tuturor formelor şi a activităţilor de gândire mintal-verbală a comunicării: explicaţii, judecăţi, unităţi sintactice (Ibidem).

***** De altfel, la cunoscutul poet rus A. A. Fet întâlnim poezii constând exclusiv din enunţuri nominative, lipsite de verbe în genere, inclusiv de cele copulative, ca de exemplu:

Шепот, *робкое дыханье*,
Трели соловья,
Серебро и колыханье
Сонного ручья,
Свет ночной, *ночные тени*,
Тени без конца,
Ряд волшебных изменений
Милого лица,
В дымных тучах пурпур розы,
Отблеск янтаря,
И лобзания и слезы
И заря, *заря*.

BDD-A6883 © 2011 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:09:24 UTC)

Cea mai simplă unitate sintactică (de aici se exclud structurile eliptice), în concepţia lui M. Nikitin, conţine, cel puţin, două elemente lexicale: denumirea obiectului şi denumirea semnului-caracteristică, legate prin relaţii de dependenţă, care dependenţă, după cum s-a relatat *supra*, se datoreşte semnificaţiei categoriale a cuvintelor date. Semnificaţia denumirilor de obiect (/lucru) şi de semn-caracteristică sunt înlănţuite în raport de „explicare", iar elementele implicate în acest raport poartă denumirea, respectiv, de *explicandum* şi *explicant*. De altfel, în sintaxa semantică este utilizată o altă terminologie: aici cuvântul determinat (prin acesta este numit un obiect [/lucru]) poartă denumirea de *argument*, iar cuvântul *determinat* (acesta notează semnul-caracteristică) – denumirea de *predicat* (a se vedea *supra*). Cât despre predicate, acestea, în funcţie de unităţile lexicale prin care sunt reprezentate, pot fi de două feluri. Pe de o parte, e vorba de predicate-proprietăţi [/predicate-caracteristici], de predicate ale unui argument; în cazul acesta cea mai simplă structură sintactică este bimembră (de ex.: *rana sângerează*; *rană sângerândă*; *corp însângerat*; *copilul doarme*; *copil adormit* etc.). Pe de altă parte, este vorba de predicate raportuale, predicate ale câtorva argumente. În cazul acesta cea mai simplă structură sintactică conţine mai mult de doi membri (/de două elemente): e vorba de predicatul prin care se exprimă un raport şi argumentul (/argumentele) acestuia. Respectiv, odată cu multiplicarea de argumente creşte şi numărul explicaţiilor în structura sintactică: cantitatea acestora este echivalentă cu numărul de argumente de pe lângă predicat. Printre altele, în lucrările de lingvistică argumentele predicatului sunt denumite de asemenea şi prin termenii *actanţi*, *participanţi*, *roluri semantice*.

De altfel, termenii daţi, ca şi termenul *argument*, sunt utilizaţi, prin analogie, nu numai cu referire la structuri sintactice cu predicate raportuale, ci şi în cele cu predicate-proprietăţi. Mai mult, se observă chiar tendinţa de a interpreta predicatul-caracteristică drept raport cu un singur argument. În asemenea cazuri opoziţia „raport-proprietate" este redusă la opoziţia „obiect-raport" (Никитин, p. 121-122). Aceasta se referă mai ales la verbele nonacţionale, tip: *Soarele străluceşte*. *Copilul doarme*. *Moşneagul mai trăieşte*.

Printre altele, se consideră, din altă perspectivă, că numărul de argumente de pe lângă verbul-predicat coincide cu numărul de locuri, sau altfel spus, cu valenţele acestuia. Respectiv, se deosebesc verbe-predicate cu un singur loc, cu două, cu trei, mai rar cu mai multe.

Pare a fi important faptul că prin clasele semantice ale verbelor se determină tipurile de comunicări şi deci tipurile de raporturi dintre verbele-predicate şi argumentele-compliniri (argumentele-agent, rezultând din forma finită a verbului). E vorba de o serie de raporturi de tipul: obiectualitate, deliberativitate, cauzativitate, factivitate, transgresivitate, finalitate, generativitate etc. (de ex.: *ţipă de durere*, *cântă de bucurie*, *împarte daruri săracilor*, *ţânteşte în lup*, *preface bulgărul în praf*, *sare peste gard*, *scoate pupăza din scorbură* etc.). Atrage atenţie asupra sa faptul că selectarea argumentelor prin care se diferenţiază între ele raporturile exprimate prin verbele predicative uneori nu sunt marcate formal, opoziţia dintre raporturi datorându-se activităţii mintal-verbale (cf.: *Cântăreşte o tonă*. *– Cântăreşte o vacă*. *Sapă toată postata*. *– Sapă toată ziua*. *Strigau din toate puterile*. *– Strigau din toate colţurile*).

BDD-A6883 © 2011 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:09:24 UTC)

Caracterul acesta complicat de fapte, corelat cu rolul important pe care-l joacă verbul în organizarea structurii semantice a enunțului, se vede, l-a şi determinat pe Constantin Noica să vorbească despre „agresiunea" verbului, agresiune care, în opinia filozofului este „îmblânzită" prin mijlocirea adverbelor, acestea sub aspect funcțional înscriindu-se în şirul de argumente, reprezentate prin sintaxeme (forme sintactice) obținute de la unități lexicale de diferită orientare categorială, inclusiv de la cele deverbale (infinitiv, gerunziu, participiu, supin), numite şi moduri impersonale (cf.: *Câinele fuge* ***repede***. – *Câinele fuge* ***de frică***. – *Câinele fuge* ***şchiopătând***. – *Câinele fuge* ***după iepure***. – *Câinele fuge* ***cotonăgit***. *Moşneagul se mişcă* ***încet***. – *Moşneagul se mişcă* ***greu***. – *Moşneagul se mişcă* ***gâfâind***. – *Moşneagul se mişcă* ***obosit***. – *Moşneagul se mişcă* ***pe dibuite***. – *Moşneagul se mişcă* ***în cârje***). În legătură cu aceasta se va ține seama de faptul că unitatea lexicală (/cuvântul), după cum relatează Galina Zolotova, completând un anumit „loc" în structura semantică a enunțului, capătă semnificații suplimentare, acestea apărând, de regulă, drept element al structurii respective. Dat fiind că unitatea lexicală în această situație capătă o formă deosebită de cea nominativă sau este marcată printr-un indice auxiliar extern, ea este numită *formă sintactică* (Золотова, p. 115) sau *sintaxemă*. De exemplu, în enunțul: *Bunelul i-a dăruit* ***nepotului iței*** *săi* [.] forma de dativ [**nepotului**] şi forma de acuzativ [*iței*] (aici ea este omoformă sub aspect exterior cu acuzativul) sunt forme sintactice sau sintaxeme: prima capătă semnificația raportuală suplimentară „posesivitate", a doua – „obiectualitate".

Pentru relevarea rolului verbului în structura semantică a enunțului se impune analiza verbului, în primul rând, din perspectiva lui intențional-comunicativă, pornind de la faptul că astăzi s-a conturat tendința de a deduce structura semantică a propoziției din proprietatea combinatorică (/valențială) a verbului (Золотова, p. 156).

Ceea ce atrage asupra sa atenția este faptul că multiplele şi variatele situații (stări de lucruri) exprimate prin unități sintactice se diferențiază între ele prin tipurile de verbe din componența predicatului (a se compara: *Prietenul este inginer*. *Prietenul este harnic*. *Prietenul are doi cai*. *Prietenul hrăneşte caii*. *Prietenul dă apă la cai*. *Prietenul adapă caii*. *Prietenul împarte cărți colegilor*. *Prietenul locuieşte nu departe*. *Prietenul merită laudă*. *Prietenul trebuie lăudat*. *Prietenul cântă*. *Prietenul cântă o arie*. *Prietenul bea*. *Prietenul bea apă minerală*. *Prietenul pescuieşte*. *Prietenul prinde peşte*. *Prietenul face colb*. *Prietenul colbuieşte*. *Prietenul este mai bogat ca Abramovici*. *Prietenul îşi asumă dreptul de a mă judeca* etc.). După cum se poate constata din pildele citate, precum şi din alte texte, acelaşi argument reprezentat prin acelaşi substantiv (cuvânt cu semnificație categorială de substanțialitate), în corespundere cu tipul predicatului şi, respectiv, categoria verbului din componența acestuia, funcțional, se prezintă în cele mai diferite roluri semantice: ca agent al unei acțiuni intranzitive sau a uneia active, ca subiect al unei stări, ca posesor, ca obiect purtător al unei proprietăți, ca perceptor, ca adresat, ca subiect al existenței, ca obiect al comparației, ca obiectiv al acțiunii etc.

Confruntând verbele neacționale cu cele acționale, se poate observa că spre deosebire de ultimele care exprimă acțiuni fizice sau mentale în urma realizării cărora se obține: modificarea, transformarea, crearea, distrugerea de obiecte, indicarea pacientului, adresatului, transmiterea informației, solicitarea ei, fapt ce, la rândul său, implică o serie de argumente de tip complementativ prin care se indică pacientul, adresatul, obiectivul,

BDD-A6883 © 2011 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:09:24 UTC)

instrumentul, motivul etc., primele (verbele neacționale) exprimă determinări raportual-caracterizatoare de localizare, de existență, de posesie, de comparație, de partitivitate, de statualitate, de functivitate ș.a. Atrage atenția asupra sa faptul că de pe contul verbelor neacționale s-a constituit categoria verbelor auxiliare.

S-a relatat *supra* că *a fi*, deși face parte din subclasa verbelor nonacționale de existențialitate, totodată este intens utilizat copulativ şi împreună cu auxiliarul *a avea* şi modalele *a voi*, *a vrea* participă activ la formarea diverselor tipuri de parafraze verbale, pe baza cărora s-au constituit unele paradigme conjuncționale ale verbului (de ex.: *Eu sunt convins*. *Tu ai ştiut*. *El va fi ştiind*. *Ea va pleca* etc.).

Paralel cu verbele auxiliare menționate care au la bază semnificațiile, respectiv, de existențialitate, de posesie, de mod, există verbe prin care entitățile semantice date sunt amplificate şi concretizate prin noi nuanțe de sens. A se compara: *Preşedintele* ***trăieşte*** *din leafă* (existențialitate); *Şcoala* ***se află*** *în mijlocul satului*. (existențialitate); *Moşneagul* ***doreşte*** *să se odihnească*. (modalitate); *Prietenul* ***râvneşte să devină*** *lăcătuş*. (modalitate); *Locuința* ***constă*** *din două camere şi o bucătărie* (partitivitate); *Teza* ***conține*** *o introducere şi trei capitole* (partitivitate); *Ion* ***dispune*** *de solide mijloace băneşti* (posesivitate); *Vecina* ***poartă*** *cercei la urechi* (posesivitate) etc.

Din punct de vedere funcțional, la fel ca cele modale, se comportă verbele faziale, cunoscute de asemenea sub denumirea de Aktionsart (despre aceasta a se vedea amănunțit Savin-Zgardan). Ca şi cele modale, verbele faziale nu formează singure predicate, ci se îmbină de asemenea cu o altă formă verbală, de obicei absolută, în calitate de modificator (C. Noica) fazial prin care se amplifică (осложняется – Zolotova) acțiunea numită de formă absolută a verbului principal (*Băiatul* ***începe*** *a citi*; *Băiatul* ***continuă*** *a citi*; *Băiatul* ***încetează*** *a citi*). Cum în limba română conjunctivul (mod personal) echivalează funcțional, într-o serie de situații textuale, cu infinitivul (mod nepersonal), acesta din urmă poate fi substituit cu primul (cf.: *Băiatul începe* [/*continuă*/ *încetează*] ***să citească***). În general, verbele neacționale faziale, deşi nu pot forma singure predicate, se caracterizează prin ampla capacitate de îmbinare cu variate, din punct de vedere categorial, unități lexicale, formând împreună diverse tipuri de predicate, care, în cele din urmă, determină tipul de propoziție. De altfel, se întâlnesc structuri cu semnificații fazial-modale complexe, care se construiesc cu două sau chiar trei verbe modale şi/sau faziale (de exemplu: *Prietenul continuă să dorească a deveni lăcătuş*. *Prietenul a încetat de a râvni să obțină* [/*a obține*] *noi succese în sport*).

De asemenea, la auxiliare sunt trecute de Galina Zolotova aşa-numitele *verbe compensatoare* (Золотова, p. 158). E vorba de verbele care, neavând funcție de sine stătătoare în propoziție, participă la transpoziția mijloacelor de nominare nemijlocită (directă) în nominare indirectă, compensând elementul categorial-sintactic care lipseşte (*Astăzi îşi desfăşoară lucrările Congresul al XX-lea al ocrotitorilor de animale*. *Acum se petrece noua campanie electorală*). Şi aceasta spre deosebire de auxiliare modale şi faziale care în calitate de modificatoare amplifică din perspectivă modală şi/sau evaluativă sensul de acțiune. (Золотова, p. 157).

Pe lângă verbele neacționale auxiliare ce intră ca parte componentă în structura predicatului, există verbe neacționale care pot îndeplini singure funcția de predicat simplu. Neexprimând acțiuni, procese, evoluții, ele indică diferite raporturi dintre obiecte:

BDD-A6883 © 2011 Academia de Ştiințe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:09:24 UTC)

spaţiale, temporale, partitive, posesive, ori semnalează existenţa sau starea obiectului actualizat. (Золотова, p. 159). Una din subclasele verbelor nonacţionale autosemantice întruneşte unităţile lexicale cu semnificaţie de localizare. E vorba de verbele prin care se indică aflarea, situarea, staţionarea, poziţionarea în spaţiu a obiectului. Printre acestea sunt: *a se afla*, *a se găsi*, *a se extinde*, *a sta*, *a şedea*, *a apărea*, *a locui*, *a trăi*, *a* (*se*) *situa*, *a aştepta*, *a* (*se*) *plasa*, *a* (*se*) *aşeza*, *a* (*se*) *stabili*, *a se fixa*, *a se poziţiona*, *a se extinde*, *a se tolăni* etc. Determinarea spaţială a obiectului (mai cu seamă în situaţiile când substantivul ce numeşte obiectul actualizat îndeplineşte în enunţ funcţia de subiect) se obţine prin utilizarea verbului localizator, urmat de circumstanţe reprezentate prin sintaxeme substantivale (de obicei substantive însoţite de prepoziţii, mai rar prin forme cazuale de tipul *a sta* ***locului***). În construcţiile prepoziţionale prin substantiv se indică un obiect concret în spaţiu, iar prin prepoziţie – latura (/partea) obiectului dat (de ex.: *Cartea se află pe masă / în masă / lângă masă / după masă / sub masă*). Aceasta se poate sesiza mai clar în cazurile când sintaxema este construită cu o prepoziţie secundară, care mai păstrează legătura cu sensul unităţii lexicale autosemantice de la care s-a format. A se compara: *Vaca stă* ***în faţa*** *porţii*. *Câinele e tolănit* ***alături de*** *cuşcă*. *Biserica este situată* ***în mijlocul*** *satului*. Fără îndoială, orice verb poate fi însoţit de circumstanţe spaţiale şi temporale, căci orice acţiune, după cum relatează Iv. Susov, conţine semnificaţia de existenţialitate care presupune în mod obligatoriu o situare în spaţiu. Şi totuşi deosebim verbele localizatoare într-un subgrup aparte, întrucât prin sensul lor ele vin să precizeze modul de localizare a obiectului actualizat: locul aflării permanente (***a trăi*** *la ţară*, ***a locui*** *într-o cocioabă*), locul staţionării (***stă*** *lângă poartă*, ***staţionează*** *în faţa* şcolii), locul de odihnă (***doarme*** *pe prispă*, ***şede*** *sub copac*, ***odihneşte*** *în fotoliu*) etc. De altfel, funcţie de verb localizator neacţional pot căpăta unele verbe acţionale, fiind utilizate la (forma) conjugarea pasivă (de exemplu: *Anunţul* ***este fixat*** *pe perete*. ← *Cineva* ***a fixat*** *anunţul pe perete*. *Fânul* ***e aşezat*** *în căpiţe*. ← *Cineva* ***a aşezat*** *fânul în căpiţe*).

De fapt graniţele dintre subclasele semantice ale verbelor, inclusiv dintre cele nonacţionale, sunt relativ şterse. Astfel că în funcţie de circumstanţele ce le completează, unele verbe considerate localizatoare capătă valoare de verbe existenţiale. Asemenea verbe, ca de exemplu, *a locui*, *a trăi*, *a se afla*, urmate de anumite circumstanţe locale, se prezintă ca făcând parte din subclasa verbelor localizatoare (de ex.: *Vasile* ***trăieşte*** *alături de şcoală*). Dar aceleaşi verbe cu alte circumstanţe, se prezintă ca făcând parte din verbele de existenţă (de ex.: *Vasile* ***trăieşte*** *înconjurat de nepoţi*; *Arvinte* ***se află*** *în comă*. *Ion* ***locuieşte*** *în condiţii bune*.). Din şirul verbelor cu valoare de existenţialitate fac parte: *a exista*, *a se afla*, *a fi*, *a se găsi*, *a sta*, *a avea*, *a trăi*, *a viețui*, *a fiinţa*, *a lăbădui*, *a dăinui*, *a dura*, *a se menţine*, *a se păstra*, *a perpetua*, *a persista*, *a rămâne*, *a ţine*, *a subzista*, *a locui*, *a petrece*, *a sta*, *a rezida*, *a dormi*, *a se aşeza*, *a se aşterne*, *a se statornici*, *a se instala* ş.a. Numărul acestora poate creşte de pe contul multor altor verbe, căci, după cum relatează Ivan Susov, verbul este o categorie complexă cu două etaje (сложная двухэтажная категория), conţinând în sine, pe de o parte, o poziţie pentru înţelesul de caracteristică, iar pe de alta, – o poziţie prin care este redat sensul de „existenţialitate” (Сусов, p. 60).

Verbele existenţiale se întâlnesc în structuri ale căror argumente sunt reprezentate prin substantive însoţite de anumiţi determinanţi: *Domnea o* ***toamnă blândă***. *Se aşternuse*

BDD-A6883 © 2011 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:09:24 UTC)

*o **ceață deasă**. O **liniște neobișnuită** a ținut tot timpul ceremoniei. O **ploaie ciobănească** a durat toată ziua.*

Caracterul relativ șters al hotarelor dintre subclasele semantice ale verbelor privește, după cum s-a relatat, chiar și diferențierea dintre verbele acționale și cele neacționale, aceasta (delimitarea) obținându-se prin mijlocirea argumentelor corelative respective. A se compara: ***Domnea** o liniște mormântală. – Împărat-Roșu **a domnit** o mie de ani. Se **așternuse** o iarnă geroasă. – Stăpâna **așterne** fața de masă. Cărarea **duce** spre izvor. – Moșneagul **duce** capra de funie. – Baba **duce** desagii în spate*. De altfel, s-ar putea spune că în situații ca cele menționate valoarea nonacțională a verbului se prezintă drept un interes metaforic al verbului acțional omonim.

Din categoria nonacționalelor face parte subclasa verbelor raportual-partitive, prin care se reflectă legătura implicațională dintre obiecte: dintre parte și întreg, raporturi hiper-hiponimice sau relația „gen-specie” (mai amănunțit a se vedea: Никитин, p. 66-73). În principiu se pot deosebi două subgrupe de astfel de verbe, în funcție de orientarea corelativă „parte: întreg”. Un subgrup întrunește verbele (inclusiv expresiile verbale frazeologice) prin care raportul dat este orientat de la particular la general (de ex.: *a face parte*, *a intra*, *a ține de*, *a fi*, *a încăpea*, *a se înscrie*, *a se referi la*, *a se încadra*, *a se prinde*, *a se înrola*, *a adera*, etc.: *Calul **ține de** animalele solipede. Ion **este înrolat** într-o unitate militară nu departe de aici. Arvinte **face parte** din protipendadă. Petrea **este membru** al Societății ocrotirii animalelor*. Etc.). Verbele de acest fel în limba rusă sunt numite de Galina Zolotova verbe cu sensuri de raporturi clasificatoare (a se vedea: (Золотова, p. 161).

Verbele din subgrupul al doilea pornesc în stabilirea raportului dat de la întreg la părțile lor componente (de ex.: *a cuprinde*, *a consta*, *a se compune*, *a* (*se*) *alcătui*, *a rezida*, *a întruni*, *a conține*, *a număra*, *a îngloba*, *a avea*, *a constitui*, *a*(*se*) *forma* etc.). În situațiile când elementele componente ce constituie aspectul partitiv sunt numerabile, substantivele ce le numesc sunt însoțite adesea de numerale: *Lucrarea dată **constă din șapte** capitole. Laptele acesta **conține destulă apă**. Locuința lui Vasile **se compune** din **cinci dormitoare** și **două băi**. Organizația ocrotitorilor de animale **întrunește câteva mii de membri*** etc.

O subclasă a verbelor nonacționale o constituie cea cu ajutorul căreia se formează predicatele prin care se exprimă raporturi de apartenență. Cu ajutorul acestora se construiesc enunțurile în care se arată să subiectul are în stăpânire un obiect (/niște obiecte). În centrul (grupului dat) subclasei date se află verbul *a avea* cu valoare autosemantică: *a avea*, *a conține*, *a cuprinde*, *a deține*, *a dispune*, *a poseda*, *a purta*, *a stăpâni*, *a ține* ș.a. Prin utilizarea verbelor de acest tip, raporturilor de posesie li se adaogă diferite nuanțe suplimentare de sens (disponibilitate, stăpânire, dominare, proprietate etc.). Deseori când obiectele posedate sunt numerabile sau numesc unități de măsură, substantivele care le numesc sunt însoțite de determinări cantitative , ca și în cazul structurilor cu verbe partitive (*Vasile dispune de cinci lei. Ion stăpânește trei case. Vecinul ține cinci arii de vie. Victor poartă niște plete lungi. Iacob ține o fiică de-a Catincăi* etc.).

Din cadrul verbelor comparative (o altă subclasă de verbe nonacționale) fac parte unitățile lexicale cu ajutorul cărora se construiesc enunțuri prin care se exprimă relații comparative dintre obiecte. Dintre acestea pot fi menționate: *a întrece*, *a depăși*, *a covârși*, *a* (*se*) *compara*, *a se confrunta*, *a se potrivi*, etc. (de ex.: *Ion îl **întrece** pe Vasile*

BDD-A6883 © 2011 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:09:24 UTC)

la învăţătură. *Apa în râu* ***depăşeşte*** *cota admisibilă*. *Băiatul* ***seamănă*** *cu tată-său*. *Ion cu Vasile* ***se potrivesc*** *la statură* etc.). Printre argumentele ce corelează cu verbele din subclasa dată, după cum s-a putut observa şi din pildele înşirate, în unele construcţii, figurează, de asemenea, şi unele sintaxeme prin care este marcat parametrul privind comparaţia (de ex.: [*ei*] *se întrec* ***la fugă***; [*ei*] *se potrivesc* ***la vorbă***; [*ei*] *se aseamănă* ***la înfăţişare*** etc.).

Verbele statuale, care formează o subclasă destul de însemnată, prin conţinutul lor semantic exprimă o stare sau o evaluare a acesteia, modificare ce se referă atât la obiecte-lucruri (*Trandafirii miroase*. *Apa îngheaţă*. *Zăpada se topeşte*. *Crinii înfloresc* etc.), cât şi la obiecte-fiinţe (*câinele doarme*. *Filozoful cugetă*. *Moşneagul se odihneşte*. *Caii obosise*. *Pe băiat îl doare capul / spinarea / nasul / gâtul / urechea* etc.). E vorba de verbele neacţionale care tradiţional sunt trecute, în fond, la clasa intranzitivelor, ca parte a acestora, unităţi lexicale foarte variate sub aspectul înţelesului.

De cele statuale stau aproape, după cum relatează Galina Zolotova, verbele functive, prin mijlocirea cărora se exprimă nu acţiuni ale obiectelor, ci funcţionarea lor ca modalitate de existenţă sau de realizare a menirii acestora (de ex.: *Străluceşte luna*. *Albăstreşte cerul*. *Frige soarele*. *Bate vântul*. *Mocneşte focul*. *Se întăreşte gerul*. *Se însănătoşează bolovanul*).

La subclasele enumerate se mai pot adăoga şi altele prin care s-ar diferenţia noi semnificaţii verbal-predicative. Or, în articolul dat nu s-a urmărit scopul de a stabili o grupare exhaustivă a subclaselor de verbe nonacţionale. Intenţia a fost de a atrage atenţia asupra faptului că la clasa categorială a verbelor, definite ca unităţi lexicale ce exprimă acţiuni, tradiţional sunt trecute numeroase lexeme care, deşi nu exprimă acţionalitate, participă activ, ca şi cele acţionale, la formarea a tot felul de predicate şi, respectiv, a diverselor tipuri de enunţuri. Prin mijlocirea acestora sunt marcate diferite raporturi dintre obiecte, corelări dintre obiecte şi caracteristici, obţinându-se actualizarea lor, scop ce se realizează prin unităţile comunicative. În ordinea aceasta de idei se impune necesitatea de a găsi modalitatea de a reflecta momentele acestea la definirea verbului drept clasă categorială de cuvinte.

REFERINŢE BIBLIOGRAFICE

1. Никитин М. В. *Основы лингвистической теории значения*. – Moscova, 1988.
2. DEX – *Dicţionarul explicativ al limbii române*. – Bucureşti, 1975.
3. Балли Ш. *Общая лингвистика и вопросы французского языка*. – Moscova, 1955.
4. Noica Constantin. *Devenirea întru fiinţă*. *Scrisori despre logica lui Hermes*. – Bucureşti, 1998.
5. Золотова Г. А. *Коммуникативные аспекты русского синтаксиса*. – Moscova, 1982.
6. Виноградов В. В. *Русский язык*. – Moscova, 1947.
7. Savin-Zgardan Angela. *Valori lexico-gramaticale ale locuţiunilor verbale româneşti în plan sincronic şi diacronic*. *Categoriile Aktionsart şi Terminativitate*: *Aternativitate*. – Chişinău, 2001.
8. Сусов И. П. *Семантическая структура предложения*. – Tula, 1973.

BDD-A6883 © 2011 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:09:24 UTC)